

השיעור השבועי של מו"ר הגאון הגדול רבי דוד יוסף שליט"א מתקיים בימי ראשון בבהמ"ד יחווה דעת רח' אגסי 1 י-ם בשעה 20:15

פרשת וארא

קריאת התורה בשבת (ג)

נושאי השיעור: הדין והמנהג בעליית קטן לתורה בשבת | טעות בקריאת ספר תורה | דקדוק בהגיית תיבות ספר תורה | חיוב הכנת הפרשה לבעל קורא | עליית קטן לתורה למנין שלושה | כתבי הרמב"ם | אין בידינו להכריע בין הראשונים | כהן קטן לעלות לתורה | כהן ותלמיד חכם - מי קודם?! | 'וקדשתו' ככהן קטן | קטן לשמש כבעל קורא

או מפטיר. התוספות דנים שם, שהרי בזמנם העולה הראשון היה מברך ברכה ראשונה והאחרון היה מברך ברכה אחרונה, ואם האחרון הוא קטן ממילא הברכה נשמעה על ידי קטן והיאך הציבור יכולים לצאת ידי חובה? אולם על כל פנים התוספות מבארים שכן משמע בגמרא ש'הכל עולים' היינו לסוף שבעה, ע"ש. וכן כותבים האור זרוע (ח"ב סימן רסו) והרא"ש (קידושין פ"א סימן מט).

ד. מנהג בני אשכנז

והנה, המתבאר מכל האמור שקטן אחד ודאי שיכול לעלות לעלות לתורה, ויש לברר בדין זה מהו המנהג כיום. אצל בני עדות אשכנז נוהגים שלא להעלות קטן לתורה כלל מלבד עליית מפטיר, למרות שמברך את ברכות ההפטרה. וכך היא דעת המגן אברהם (סימן רפב סק"ו), וגדולי האחרונים סוברים כן. ודעתם, שקטן אינו עולה אף לעליית מוסיף, והיסוד לשיטתם שהמפטיר אינו עולה ממנין שבעה העולים, ובעז"ה יבואר בהמשך.

ויש לדעת שגם למנהגם שאינם מעלים קטנים לתורה, יש קהילות בקרב האשכנזים שביום אחד בשנה נהגו להעלות קטנים לתורה ואפילו כמה, והוא ביום שמחת תורה, שבו נוהגים להקל בזה משום כבוד התורה.

ה. דעת רבינו האר"י

דעת רבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות (דף עג ע"ד) שקטן עולה לעליית שביעי (משלים) בלבד. וכפי המתבאר בשיעור שבוע שעבר (גיליון 40 אות ח) שעליית משלים היא העלייה הנחותה ביותר מבין העליות, ודעתו שסדר חשיבות העליות הוא כך: ששי, שלישי, רביעי, חמישי, משלים. ולפיכך קטן העולה יעלה למשלים. כך כותב רבינו אברהם אזולאי, סבו של מרן החיד"א, בהגהותיו ללבוש ומרן החיד"א מביאו בברכי יוסף (סימן רפב סק"ה).

ולדבריו קטן יכול לעלות לעליית מוסיף, וכל האמור הוא רק לגבי שבעת העולים שהם חיוב מעיקר הדין שבהם קטן עולה למשלים, אולם עליית מוסיף יכול לעלות לכתחילה.

ו. מנהג בני ספרד

למעשה, מנהג בני ספרד משתנה בין המקומות. אאמו"ר מרן זצוק"ל בשו"ת יחווה דעת ח"ד (סימן כג) כותב שאמנם המנהג להקל ולהעלות קטן אף למנין שבעה, ומוכח שכן הוא מנהג ארץ ישראל ומנהג מצרים, אולם עם כל זאת אין זה כבוד שהקטן יעלה לעליית שיש למשל, וגדול יעלה לעלייה נחותה יותר כרביעי או שלישי, וכיו"ב, לפיכך עדיף להעלות קטן רק לעליית מוסיף. וכן הוא המנהג בהרבה מקומות. ויכול הקטן אף לקרוא את הקריאה בעלייה שלו, כיון שיסוד המנהג שנהגו בזמן חז"ל הוא שכל עולה קורא לעצמו, ועד היום נהגו כן בקרב קהילות בני תימן

ולמעשה, היום אין נוהגים שכל אחד קורא את העלייה שלו משום שרוב הציבור לא יודע לקרוא כהוגן, וגם כשמכניסם לא תמיד יודעים כולם לקרוא בדקדוק נכון ולבטא כראוי את התיבות. ומשום כך מעמידים בעל קורא כדי שיסייע לעולה לקרוא את

א. כשרוב העולים לתורה הם קטנים

בשיעורים הקודמים נתבאר מאמר חז"ל במסכת מגילה (כג.) שקטן עולה למנין שבעה, ושכך נפסק להלכה בשלחן ערוך (סימן רפב ס"ג), וכן שדין זה נוהג בין למנהג ישראל בזמן חכמי הגמרא שהעולה הראשון מברך ברכה ראשונה, והעולה האחרון מברך ברכה אחרונה, שקטן יכול לעלות ביניהם, ובין למנהג כיום שכל עולה מברך ברכה ראשונה ואחרונה לעצמו.

הרמ"א שם מוסיף וז"ל: 'אבל לא שיהיו כלם קטנים', ע"ש. ולמעשה יש לברר בדעת הרמ"א, שאמנם אין להעלות את כולם כשהם קטנים, אך כמה גדולים צריך שיעלו? הפרי מגדים (סימן רפ"ב סק"ו) מסתפק אם רוב קטנים גם יכולים לעלות, או שמא רובו ככולו וצריך רוב גדולים. ומדבריו משמע, שפשוט לו ששלושה קטנים ודאי אפשר, וספיקו הוא לגבי ארבעה קטנים. ובספק זה נסתפק גם הגאון רבי עקיבא איגר (שם ס"ג).

ויש לתמוה על ספיקם, שהלא מקור הדין של הרמ"א הוא הר"ן (דף יג ע"א מדפי הר"ף ד"ה הכל), ואמנם שם הר"ן כותב כפי שכתוב ברמ"א, אולם במקום אחר במסכת מגילה (דף טו ע"א מדפי הר"ף ד"ה אבל), הר"ן כותב כן ומוסיף 'שלא יהיו כולם או רובם קטנים', ולפי זה אין את הספק הנ"ל.

ב. תקנת משה שגדול אחד יעלה

והמתבאר מהאמור, שאפשר להעלות קטנים לתורה רק אם אינם כל או רוב העולים לתורה, אך יש לברר כמה קטנים כן אפשר להעלות.

המאירי (כד.) חולק על האמור, ודעתו שדי באחד גדול העולה לתורה, ואין צורך להעלות יותר גדולים ודי בקטנים לכל השאר. והנה, בשיעור הקודם (גיליון מספר 40 אות יח) נתבאר שיש מחלוקת בגדר של קריאת התורה אם היא לצורך להוציא את הרבים ידי חובה, או שמא הוא רק כדי להשמיע לרבים, ודעת המאירי שהקריאה היא רק כדי להשמיע וזאת יכול לעשות גם קטן. ואם כן יש לשאול מפני מה דעתו שגדול אחד יעלה, ולא אומרים שקטנים יכולים לעלות בכל העליות? אלא המאירי מדגיש, שצריך אחד גדול שיעלה "משום תקנת משה" - דהיינו, כשמשה רבינו תיקן לקרוא בתורה הוא לא תיקן את מספר העולים, אך מאידך ודאי שכוונתו היתה שגדול אחד לפחות יעלה, אם כן יש לומר שיעיקר תקנת משה רבינו שגדול אחד יעלה, וכל שאר העולים שהם תקנת חכמים אפשר להעלות קטנים לתורה. ולהלן יבואר.

ג. להעלות לתורה קטן אחד בלבד

מאידך גיסא, דעת הריב"ש (סימן שכו) שמה שחכמים התירו להעלות קטנים לתורה היינו קטן אחד בלבד. ומדייק זאת מלשון הגמרא (שם) "הכל עולין למנין שבעה ואפילו קטן" ומשמע קטן אחד בדוקא אחר יותר.

בדומה לכך משמע שכן היא דעת התוספות (ראש השנה לג.) שאומרים שלשון 'הכל עולין למנין שבעה' היינו סוף שבעה. וכוונתם לומר שהקטן עולה רק לעליית שביעי

התורה כראוי, והעולה קורא בלחש עימו יחד (כמבואר בשלחן ערוך סימן קמד ס"ב).

ז. חובת הדייק באותיות ובנקודות

ואם הבעל קורא בעצמו אינו קורא כראוי זו בעיה, כיון שעל פי ההלכה, כל טעות שיש בה שינוי משמעות הדברים יש להחזיר את הקריאה, כגון אם קרא לפי הכתיב החסר, וכיו"ב.

ולמשל מבטא האות קו"ף שיש להבחין בינה לבין האות כ"ף, כיון שאם לא "קול דברים" ישמע "כל דברים" וכדומה. ואאמ"ר מרן זצוק"ל בשעתו לפני קריאת פרשת נח, היה מתרה בי בציבור להיזהר שלא לומר "כנים" תעשה את התיבה" אלא לבטאות "כנים תעשה את התיבה".

ולפעמים אף הדגש משנה את משמעות המילים לגמרי. וכגון בפסוק שיעקב אומר "כי יפגשך עשיו אחי וכו' אנה תלך" פירוש המילה 'אנה' משתנה עם הדגשת הנו"ן, שאם לא מדגישים אותה פירושה 'לאן אתה הולך?', אולם אם מדגישים את הנו"ן פירושה 'בבקשה תלך!'.
וכן "חננו ועננו" 'עננו' הנו"ן הראשונה היא בדגש, והשניה היא ללא דגש, אולם אם מבטא את הנו"ן השניה בדגש פירושה 'תענה אותנו' ח"ו, ויש להחזיר על כך את הבעל קורא. וכן רבים כיוצא בזה.

בקהילות החאלבים יש דבר משונה שמבטאים את האות ב"ת בדגש גם כשהיא רפויה, ולכן למשל כשאומרים "אלהי העברים" מבטאים את הבי"ת בדגש. ובשעתו אאמ"ר מרן זצוק"ל אמר לי שאין להחזיר על כך כיון שאין זה משנה את המשמעות. אולם יש מקומות שיש שינוי במשמעות, כגון "הבוא נבוא אני ואמך ואחיך להשתחוות וכו'" שאם מדגיש את הבי"ת יש שינוי במשמעות.

בני הקהילה החאלבית בארגנטינה אומרים שאין הבדל בין ב"ת דגושה לרפויה, וכולם אותו הדבר. ופעם היה אחד שמתמצא בדקדוק, והתעקש שאין דבר כזה בי"ת רפויה כלל. ואמר לי שיש לו ראה מהגמרא במסכת ברכות (טו): שאומרת שיש לתת רווח בין הדבקים, ואחת הדוגמאות שהגמרא נותנת לכך היא הפסוק "ונתתי עשב - בשדך" לתת רווח בין 'עשב' ל'בשדך', והרי הבי"ת ב'עשב' רפויה, והבי"ת ב'בשדך' דגושה, ולכאורה למה צריך לתת רווח ביניהם? וזו לכאורה קושיא חזקה. אולם השבתי לו שהלא הגמרא אומרת לתת רווח בין המילים "הכנף - פתיל" והרי הפ"א ב'הכנף' רפויה וב'פתיל' דגושה, ואין אף אחד שמבטא פ"א רפויה בדגש. ואז אמרתי לו, שאת דבריו אלו אומר המאירי (בחיידושי שם) אך בלשון שאלה, למה יש לתת רווח בין 'עשב' ל'בשדך'? ומיישב שם, שכיון שיש דמיון רב ביניהם ובמבטאם לכן יש לתת רווח גם בהם. **ולכן על כל פנים חשוב מאוד להבחין בין אות ב"ת רפויה לדגושה, כיון שבמקומות רבים יש שינוי במשמעות המילה, ויש להקפיד על כך.**

ויש להפריד בין הדבקים במקום שיש אותיות דמות, כגון אות וא"ו ואות ב"ת רפויה, שמבטאים שווה. אמנם יש עדות כבני טוניס ובבל שנוהגים להגות את הא"ו באופן שונה מבה"ת, אולם אאמ"ר מרן זצוק"ל פעם בשיעור הוכיח שמהווה משמע שמבטאים שווה לגמרי. ולכן גם בזה יש לשים לב.

וכמו כן בתיבת "פרעה" יש מקומות שהוגים את הפ"א בדגש ויש ברפוי. וזה תלוי בכללי הדקדוק, שאותיות בג"ד כפ"ת הבאות בראש מילה הם תמיד דגושות, מלבד במקום שבתיה הקודמת לה האות המסיימת היא מאותיות אהו"י שאז בג"ד כפ"ת רפויות. אולם יש מקומות שלא עושים כן מחמת הטעמים. כגון: "הירא את דבר ה' מעבדי פרעה" הפ"א דגושה, ויצא יוסף מלפני פרעה" הפ"א רפויה. וזה מחמת השפעת הטעמים על הדגשים. אאמ"ר מרן זצוק"ל היה מתרה בי תמיד להקפיד על הדגשים הללו ועל ההבדלים ביניהם, וב"ה שהורגלתי בכך, ומי שידוע דקדוק יכול לקרוא במרוצה ולא לטעות כלל, ורק במקום אחד או שניים שיש שינוי כיון שהכללים משתנים מחמת הטעמים, אולם על כל פנים הכללים מאוד ברורים בזה.

ה. להכין את הקריאה בתורה

ומחמת האמור יש להתרע שיש להכין את הקריאה כראוי, ואף אאמ"ר מרן זצוק"ל שהיה יודע את כל התורה בעל פה, כשהיה קורא בתורה היה מכין את הקריאה לפני כן לפחות פעם אחת בשבת בבוקר, ופעמים שהיה מכין עוד פעם בלילה. וחז"ל מספרים, על רבי עקיבא שלא הכין את הקריאה ולא רצה לקרוא בתורה. והתוספות (מגילה לא: ד"ה קללות) כותבים בשם מדרש תנחומא (יתרו טו) על הפסוק (איוב כח) 'אז ראה ויספרה חקרה והכינה וכו'" שמכאן לומדים שיש להכין את הקריאה שלוש פעמים. והנה, הרי מדובר בכאלו שידועים לקרוא כראוי, שהרי כיום מי שיכין רק שלוש פעמים את הקריאה זה לא יתכן שיקרא כראוי, והוא ישגה בלי גבול, ומאידך, אם מדובר במי שרגיל ויודע לקרוא, לפעמים גם שלוש פעמים זה הרבה, ובכל זאת יש להכין לפחות פעם אחת. **וכן היה אאמ"ר מורה לי, שלמרות שיכול אני לקרוא ללא הכנה בכל זאת שאכין את הקריאה כראוי, וזו חובה, וכך אני נוהג עד היום להכין את הפרשה שלוש פעמים, גם בפרשיות שאני יודע בעצמי שאינני צריך להכניס כלל.**

וכל שכן מי שקראו לו לעלות לתורה באופן חד פעמי ולא הכין את הקריאה כלל, וקורא עם טעויות ושגיאות וכדי בייזון וקצף, ויש להיזהר בזה מאוד.

ט. לחונן את הקטנים לעמוד בפני הציבור

ובענין עליית קטן לתורה ה"ל, יש חשיבות מיוחדת להעלות קטנים לתורה כדי שידעו

לקרוא. כיום יש מעט מאוד קוראים בתורה וזו עבודה קשה לעמוד לפני הציבור ולקרא כראוי, ויש לחנן לכך מגיל צעיר, וגם באנשים גדולים אפשר לראות שמכינים את הקריאה לפני כן, אולם כשמחילים לקרוא נופלת עליהם 'אימתא דציבורא' וטועים ומתבלבלים, וכל זה כיון שלא חוננו לכך מקטנות.

והעניין הזה הוא גם כשצריך לעמוד ולדבר בפני הציבור, שילד שחונן לכך מקטנות יוכל לעשות זאת בהיותו גדול, אאמ"ר מרן זצוק"ל היה שולח אותי בהיותי נער בן שבע עשרה למסור שיעורים במקומו בבית הכנסת 'זדים', וכל כך כדי להרגילני לזה.

ולכן ראוי שכל מקום יעמידו מי שילמד את הילדים לקרוא בדקדוק נכון ובטעמים כפי המסורת, ולא להסתפק במה שלומדים ב'תלמודי תורה', אלא להשקיע בזה יותר לכוונו לקרוא בקול רם ובקצב הנכון, וכן הוא הדבר בנערי 'בר המצווה', שיש להשקיע בכך, גם בממונו, כדי שיהיה ראוי לקרוא בבית הכנסת לפני כולם, ולא להזניח ולומר שהילד הוא חכם וכנראה יצליח, אלא צריך להתאמן על זה הרבה.

ולכן גם ברוב המקומות אצל הספרדים אפשר להעלות קטן לתורה כמוסיף על השבעה עולים, וראוי שיקרא את הקטע שלו להתחנך בזה, וכאמור.

י. להעלות קטנים בשני וחמישי

ויש לדון אם קטן עולה למנין שלושה, בימים שמעלים לתורה רק שלושה עולים כשני וחמישי ושבת במנחה. ויש בשאלה זו סתירה בדברי הרמב"ם, בפירושו למשניות (מגילה כד.) כתב שקטן עולה למנין שבעה אחר שלישי, ומשמעות דבריו שקטן אינו עולה למנין שלושה. לעומת זאת בספר 'חוט המשולש' [הקדמון לנכדו של הרשב"ץ, ויש ספר 'חוט המשולש' מאוחר יותר מתלמיד הגר"ח מוואלאז'ין] ושם הוא כתב שדעת הרמב"ם בחיבורו שקטן עולה למנין שלושה.

והמתבונן בלשונו של הרמב"ם יראה שכן הוא, כיון שהרמב"ם כתב (פי"ב מהלכות תפילה הלכה טז) שבשני וחמישי ובשבת במנחה עולים שלושה, ובראש חודש וחול המועד עולים ארבעה, וביום טוב חמישי, וביום הכיפורים ששה, ובשבת שבעה, ומיד לאחר מכן מוסיף הרמב"ם "וקטן עולה למנין הקוראים" ולא כתב 'למנין שבעה', ומשמע שקטן עולה לכל האמור לעיל, גם בימי שני וחמישי ושבת במנחה שעולים רק שלושה עולים. וכדבריו כתב להוכיח גם מהריק"ש [רבינו יעקב קאשטרו שחי במצרים בתקופת מרן הבית יוסף, והוא היה תלמידו של הרדב"ז] בהגהות 'ערך לחם' לשלחן ערוך (סימן קלה סעיף ג). וכן כתב המהרי"ט [הוא בנו של המב"ט, והמב"ט היה חבירו של מרן הבית יוסף] שיש לדייק בלשונו של הרמב"ם (ש"ת מהרי"ט ח"א סימן קמה), וכן כתבו עוד רבים להוכיח בלשונו.

יא. כתיב הרמב"ם

ויש לנו לומר בדעת הרמב"ם, שדעתו היא כפי המוכח בספר הי"ד החזקה שקטן עולה אף למנין שלושה, כיון שאת פירושו למשניות כתב לפני שכתב את חיבורו הגדול ספר משנה תורה, וכנראה שחזר בו ממה שכתב שם, ואנחנו תופסים כפי מה שכתב במשנה אחרונה. הרמב"ם עצמו בהקדמה לפירוש המשניות כתב שהתחיל לכתוב את הפירוש הזה בהיותו בן עשרים ושלוש, וסיימו בהיותו בן שלושים. וחיבורו כתב לאחר מכן. ולגבי המכתבים והתשובות של הרמב"ם אי אפשר לדעת מתי כל אחד נכתב, אכן, יש תשובות המתייחסות למה שכתב בחיבורו כגון התשובות לחכמי לונגל שבהם הוא דן בדבריו שכתב בחיבור, והם נכתבו לאחר החיבור.

כשחכמי לונגל קיבלו את ספרו של הרמב"ם, השיבו לו בשאלות על דבריו, ושלאו כל כשעשרים קושיות, ורובם ככולם הם לשון השגות הראב"ד, והם ביקשו תשובת הרמב"ם להשגות הללו. וכל השאלות נוגעות להלכות שהם מסוגיות בש"ס. והרמב"ם ענה להם והסביר בכל מקום את הסוגיא, וזה מעניין מאוד לראות היאך הוא למד את הגמרא. ואלו הן תשובות שכתבם הרמב"ם בעברית, כיון שחכמי לונגל לא ידעו ערבית, ושם בתוך אותם התשובות כתב הרמב"ם אגרת ובה הוא כתב "שרק אנשים גדולים כמותכם יודעים מה שעשיתני!"

היום החוקרים באוניברסיטא משבחים את הרמב"ם על ה'סגנון' וכו', וכי זה מה שמצאו ברמב"ם? הרי הרמב"ם מקיף את כל הש"ס, ואם במקום אחד הרמב"ם השמיט איזו הלכה מיד כולם נזעקים ודנים למה השמיט הלכה זו? הלא ספר משנה תורה להרמב"ם הוא ספר עצום, ורק אדם גדול באמת יכול להבינו כראוי, ואנחנו קטנים מלהבין את רוחב דעתו של הרמב"ם.

ומספרים, שפעם החתם סופר מסר שיעור, והקשה קושיא גדולה על הרמב"ם, וניסה את כוחו ליישבה אך ללא הצלחה, ובתוך כך אחד התלמידים אמר לו "הרמב"ם גם היה בן אדם - אדם יכול לטעות!" החתם סופר השיב לו "אתה חמור!" החתם סופר היה נוהר מאוד בבן אדם לחיבורו, הוא הרי לא היה חבר כנסת שאומר לחברו שהוא חמור... והדבר עורר תמיהה גדולה אצל תלמידי שכן בחר לכנות את תלמידו, לאחר השיעור תלמידו ניגשו אליו ושאלוהו על כוונתו באומר שהוא חמור, וענה להם כך, שהנה הגמרא במסכת שבת אומרת (ק"ב): "אם ראשונים כמלאכים אנחנו כבני אדם, ואם ראשונים כבני אדם אנחנו כחמורים", ורש"י מפרש מי הם הראשונים הם רבי עקיבא וחביריו שליבים היה פתוח כפתחו של אולם. אם כן מי שאומר שהראשונים הם מלאכים אז הוא בן אדם, ומי שאומר שהראשונים הם כבני אדם הוא חמור.

ולכן אנחנו צריכים להבין את עוצמת רבותינו הראשונים שאין לנו השגה בהם, ולמרות שיש לנו קושיות מותר לנו להקשות, ומותר לנו גם להישאר בצריך עיון, אבל להכריע ביניהם אין בידינו ואין זה אפשרי כלל.

כשנה או שנתיים לפני פטירת אאמו"ר מרן זצוק"ל, אירע לי מעשה עימו, וכך היה: אאמו"ר בספרו 'חזון עובדיה' שבת ח"ג (עמוד תעז דיני אמירה לגוי אות יז) כתב באריכות גדולה בענין 'שבות דשבות על ידי ישראל'. והנדון הוא, שהנה להלכה נפסק שאסור לומר לגוי לעשות מלאכה אפילו לצורך מצוה. ואם אומרים לו לעשות מלאכה שהיא דרבנן הדין הוא שזה 'שבות דשבות', כיון שהאמירה לגוי היא 'שבות' ובמלאכה דרבנן היא 'שבות', ובשבות דשבות על ידי גוי יש להקל במקום מצוה או במקום של צורך גדול. ואאמו"ר דן לגבי שבות דשבות על ידי ישראל, ובכגון שהמלאכה היא דרבנן, והמלאכה עצמה נעשה כלאחר יד - בשינוי. ודוגמה לדבר, אם רוצה לטלטל את המפתח לביתו במקום שאין עירוב, כשמניח את המפתח בכובע וכיו"ב שהוא כלאחר יד, והנה טלטול במקום שאין עירוב ואינו רשות הרבים אסור רק מדרבנן, וכשמטלטל כלאחר יד הרי הוא שבות שבות במקום צורך גדול אם אפשר להקל. ואאמו"ר שם דן ארוכות בנושא הזה, ומסיק שיש להתיר. וכך נהג אאמו"ר בעצמו, שפעם שהינו בשבת בניו ירוק, ושיכנו אותנו באיזו בית שהיה נעול, ואת המפתח הביאו לי בסעודת שבת, ואאמו"ר אמר לי שאניח את המפתח בכובע, שהוא כלאחר יד, וכפי המתבאר.

והנה, כשנה או שנתיים לערך לפני פטירתו, כשעסקתי בנושא הזה, הבאתי את דברי הרמב"ן והרשב"א (בחיידושים לשבת קלד) שכותבים שמוהל שרוצה להעביר את הסכין בשבת ואין שם עירוב, ורוצה לטלטל את הסכין בשינוי בזקנו שאסור, והרי לטלטל בזקן הוא שבות - כלאחר יד, והרי שזה שבות דשבות במקום מצות מילה, והם דעתם לאסור. והוא שלא כדברי אאמו"ר האמורים לעיל. נגשתי אליו והראתי לו את הדברים, וכשראה את זה היה לו צער גדול. וכמעט שחשב לחזור בו מהדברים, מבקשתו אחר האמת. ואז שאל אותי אם ראיתי עוד בנושא הזה? אמרתי לו שמדברי ראב"ה פתח הבית יוסף בסימן שכ"ה משמע שמתיר שבות דשבות במקום מצוה. אאמו"ר פתח וראה את הדברים בפנים, וראה שגם הפרי מגדים שם במקום מדבר בזה והסכים. אולם לאחר מכן אאמו"ר לא קיבל את הדברים, כיון שאמנם ראב"ה אומר שמותר, אך לעומתו הרמב"ן והרשב"א שאוסרים, והיאך יכול להכריע בין הראשונים?!

ואז אמרתי לו, שאולי מדברי הר"ן (בשבת שם) בשם רבינו יונתן יש להוכיח כיון שלא ביאר את הגמרא כהרמב"ן והרשב"א. אולם אאמו"ר לאחר שפתח וראה את הדברים בפנים אמר שוב "עדיין זו מחלוקת שקולה בראשונים ואיני יכול להכריע, ואני צריך לכאורה לחזור בי ממה שכתבתי". הדו-שיח הזה היה בצהריים, ולאחר מכן הלך להתפלל מנחה ואני הלכתי לביתי, ובערב חזרתי אליו שוב וכשראה אותי לפני ערבית שאל אותי אם יש חדשות בענין, ואמרתי לו שמצאתי ביאור הגר"א (ביו"ד סימן רסה) שמבאר בדעת הרמב"ם שדעתו ששבות דשבות במקום מצוה על ידי ישראל מותר. והגר"א שם מבאר כן גם בדעת השלחן ערוך. ואאמו"ר שמח וצהל משמחה על הראיה הזו, ובמיוחד שכן משמע בדעת השלחן ערוך. והמתבונן בראיה של הגר"א רואה שזו ראיה חזקה וברורה. ולאחר כל זאת הסכים להישאר בדעתו ששבות דשבות על ידי ישראל מותר במקום מצוה או במקום צורך גדול.

ורואים את זהירותו הרבה שלא להכריע בין הראשונים, ולמרות שהיה פוסק נועז, שידע את כל התורה כולה, עם כל זאת לא ההין להכניס ראשו בין הראשונים. והיה תמה על עצמו "שאני אכריע בין הראשונים?!" הלא מרן הבית יוסף בעצמו אמנם יש כמה פעמים שבדעתו הרחבה כתב את הכרעתו, אולם ברוב המקומות נמנע מלהכריע בין הראשונים! ולכן מרן קבע את הכלל הנודע, שיש לפסוק רק בדעת רוב משלושת עמודי הוראה הרי"ף הרמב"ם והרא"ש.

יב. מקום צורך גדול להעלות קטן לתורה

והנה לאחר שנתבאר לעיל שהרמב"ם לכאורה חזר בו ממה שכתב שקטן אינו עולה למנין שלושה, ודעתו שקטן מצטרף למנין שלושה, אולם רבים מרבותינו הראשונים חולקים על זה וסוברים שקטן אינו מצטרף למנין שלושה, ואין בידינו להכריע ביניהם, לפיכך במקום שיש מנהג ברור להעלות מותר להעלות קטן למנין שלושה, אולם היכן שאין מנהג ברור בזה אין מעלים קטן למנין שלושה כלל.

מלבד במקום צורך גדול שבו יש מקום להקל. וכגון שהיה מעשה באחד שאביו חלה מאוד ל"א, ובנו הגיע לגיל מצוות, ורצו שהאב - הסבא יוכל לשמוע לקריאת התורה של נער הבר מצוה, ובשבת אי אפשר להביאו לבית הכנסת. ורצו להעלות את הנער לתורה ביום חול כדי שיוכלו להביאו לבית הכנסת, ויום זה הוא מספר ימים לפני הגיעו לגיל מצוות. שבמקום כזה אפשר להעלות את הנער לתורה ויקרא בתורה את העליה שלו, וזה נחשב כמקום צורך גדול. וכמו כן היו כמה מקרים שמשפחות הגיעו לארץ כדי להעלות את בנם לתורה בכותל המערבי לכבוד הבר מצוה, ומתברר שעדיין לא הגיעו לגיל מצוות, כיון שחישבו לפי התאריך הלוועזי וכיו"ב, שגם זה נחשב כצורך גדול. ותפקידם של רבני הקהילות להודיע ברבים על כך, שלא יתכנו בר מצוה אלא לפי התאריך העברי בלבד. ועל כל פנים כיון שכבר הכינו את הקריאה, איננו מונעים מהם מלהעלות לתורה כיון שהוא צורך גדול.

יג. בירור דעת מרן השלחן ערוך

בשו"ת מטה יהודה (סימן רפב סק"ז) כותב להוכיח שדעת מרן השלחן ערוך שקטן אינו עולה למנין שלושה, שהנה מסימן קל"ה עד סימן קמ"ט מרן השלחן ערוך פירט את כל דיני קריאת ספר תורה, אולם לא כתב שם את דיני קטן העולה לתורה, ואדרבא בסימן קל"ה סעיף יג מרן כותב: "אם קטן קורא בתורה בציבור בסימן רפב", ומשמע שדעתו שבשני וחמישי אי אפשר להעלות קטן לתורה ורק בשבת אפשר להעלות קטן לתורה. אולם אפשר לדחות ראיה זו, להסוברים שקטן עולה למנין שבעה יש לשאול מפני מה הגמרא הנ"ל אומרת "קטן עולה למנין שבעה"? לכאורה היה יותר נכון לומר שקטן עולה למנין שלושה, שהוא יותר מצוי, אלא יש לומר, ששבעה עולים בשבת הוא יותר חשוב מאשר שלושה עולים בחול, כיון ששבעה עולים בשבת הם משום כבוד השבת, ואם מעלה קטן לתורה הוא מחסר בכבוד השבת, ועם כל זאת הגמרא אומרת שקטן יכול לעלות, לפי זה כל שכן שבחול קטן יכול לעלות לתורה. וזו כוונת מרן לומר, שלא רק למנין שלושה עולה אלא גם למנין שבעה. ויש כמה מרבותינו הראשונים שכותבים כן בפירוש שקטן עולה למנין שבעה וכל שכן למנין שלושה.

יד. להעלות כהן קטן לעליית כהן

אם אין כהן בבית הכנסת ורוצים להעלות כהן קטן, דעת כמה מהראשונים שכהן קטן עולה לתורה, וכך כתוב בספר האשכול (הלכות פדיון הבן עמוד קמב) וכן דעת הרדב"ז ח"א (סימן תקסו) ומהרי"ט (שו"ת מהרי"ט ח"א ס"ס קמה). אולם המגן אברהם (שם) כותב שכהן קטן אינו עולה לעליית כהן.

ונדון זה תלוי בשאלה למה כהן עולה לעליית ראשון. שהנה בגמרא במסכת גיטין (נט:): כתוב שני טעמים: א. "מפני דרכי שלום", כדי שלא יריבו מי הראשון, לכן קבעו חז"ל שכהן עולה לעליית ראשון. וטעם זה הוא גם לגבי עליית לוי שעולה שני.

ב. הוא משום שכתוב (ויקרא כא, ח): 'וקדשתו כי את לחם אלוהיך הוא מקריב', וחז"ל דרשו (שם) שכהן הוא הראשון לכל דבר שבקדושה. ודין הזה הוא גם בדבר שאינו של קדושה, כגון שיושבים קבוצה ואוכלים, ומגישים לפנייהם, ונותנים לכהן לקחת את מנתו ראשון, אלא אם כן הוא מוותר.

ובענין הזה יש מחלוקת במקום שיש תלמיד חכם אם עדיין הכהן הוא הקודם או לא. והרמב"ם בפירוש המשניות (גיטין נט.) כותב שתלמיד חכם קודם לכהן. לעומת זאת בקריאת התורה, משמע שהרמב"ם (פ"ב מהלכות תפילה ה"ז) דעתו שכהן קודם לתלמיד חכם אפילו שהוא עם הארץ, אך רק משום שזהו המנהג כך הוא הדין. והנה הולמד את דברי הרמב"ם כהוגן בפירוש המשניות ובחיבור הנ"ל, מבחינן שהרמב"ם כתב את הדין הזה רק לגבי עליה לתורה שכהן קודם לתלמיד חכם אף אם הוא עם הארץ, אולם לגבי שאר דברים כגון להקדים ליטול מנה יפה ראשון בסעודה וכיו"ב - דעת הרמב"ם שתלמיד חכם קודם לכהן עם הארץ.

איתא בגמרא במסכת נדרים (סב:): 'על מה אבדה הארץ? על עזבם את תורתך, שלא בירכו בתורה תחילה', ע"ש. והר"ן (שם) ועוד ראשונים מבארים שהיינו שלא בירכו ברכות התורה קודם הלימוד. אולם הרמב"ם מבאר את הגמרא הזו באופן אחר, 'שלא בירכו בתורה תחילה' היינו שלא נתנו לתמיד חכם לברך ראשון בסעודה.

הגמרא בסוף מסכת מגילה (כח). מספרת ששאלו את רבי פרידא מפני מה הארכת ימים? וענה להם: מעולם לא בירכתי לפני כהן. הגמרא שם תמהה, שהרי כתוב כל תלמיד חכם שנותן לכהן עם הארץ לברך לפניו חייב מיתה, והסיבה כיון שהוא מזלזל בכבוד התורה, ולכן הגמרא מסיקה שמדובר שגם הכהן תלמיד חכם. ומכאן מוכיח הרמב"ם שתלמיד חכם קודם לכהן. ומלבד בקריאת התורה, שכן הוא המנהג מפני דרכי שלום.

טו. אם כהן קטן נחשב ככהן

ולפי האמור אם הטעם הוא מפני דרכי שלום יש לומר שגם ככהן קטן נאמר טעם זה, ואפשר להעלות כהן קטן לעליית כהן. וכך כותב מהרי"ט (שם). אולם אם נאמר שכהן עולה ראשון מטעם 'וקדשתו' יש להסתפק בזה, כיון שיש לשאול אם יש דין 'וקדשתו' בכהן קטן או לא. והמגן אברהם (שם) כותב בפשיטות שאין בכהן קטן הלכה של 'וקדשתו'. אך הגאון רבי עקיבא איגר הקשה עליו ממה שכתוב בספרא (פרשת אמור) שגם בכהן בעל מום יש בו דין 'וקדשתו' למרות שכתוב 'וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב', ומשמעות הענין שרק מי שמקריב בבית המקדש יש בו דין 'וקדשתו'. והרמב"ם פוסק את דברי הספרא להלכה בספר המצוות (מצוה לב) וכן פסק בספר החינוך (פרשת אמור מצוה רסט), ועוד ראשונים. ולכאורה הדין צריך להיות גם בכהן קטן, שלמרות שאינו רשאי להקריב קרבנות עדיין כיון שהוא כהן יש בו דין של 'וקדשתו'.

והשאלה בנושא הזה היא מי יותר נחשב לכהן קטן או בעל מום, שמחד גיסא בעל מום הוא כהן החייב במצוות רק שיש לו בעיה שהוא בעל מום, אולם כהן קטן הוא אינו חייב במצוות, והיינו שאולי הוא לא נחשב לכהן כלל. ומאידך גיסא אפשר לומר, שקטן ה"מום" שלו הוא מום עובר, כשיגדל יהיה ראוי להקריב, אולם הבעל מום הוא כבר לא יכול להקריב לעולם. ויש בזה נידון גדול באחרונים.

טז. להוציא את הכהנים הקטנים מבית הכנסת

והדין להלכה תלוי בנידון לעיל אם קטן עולה למנין שלושה, שאם הדין שקטן עולה למנין שלושה הוא הדין שכהן קטן יכול לעלות לעליית כהן.

וכן לגבי שבת להעלות קטן לעליית שלישי, תלוי בנידון לעיל לכאורה, אולם יש פוסקים שסוברים שלמרות שבשני וחמישי קטן אינו עולה למנין שלושה, בשבת שמנין העולים הוא שבעה, קטן יכול לעלות לעליית שלישי.

ועל כל פנים להימלט מן הספק, כשאין כהן בבית הכנסת עדיף לומר לכהן הקטן שיצא מבית הכנסת לפני קריאת ספר תורה, ויעלו ישראל במקום כהן.

י. אם קטן יכול לשמש כ'בעל קורא'

הפרי מגדים (סימן רפב משבצות זהב ס"ק ג) מסתפק במקום שאין בבית הכנסת, גדול שיועד לקרוא, אם קטן יכול לשמש כ'בעל קורא'. המשנה ברורה (סימן רפב ס"ק יג) מביא את ספיקו של הפרי מגדים, ומביא את דברי הדרך החיים (הלכות קריאת התורה) שכותב שקטן יכול לשמש כבעל קורא במקום שיכולים להיבטל מקריאת ספר תורה. אך מביא שיש הרבה אחרונים שמוכיחים שקטן יכול לשמש כבעל קורא לכתחילה, ומאידך יש שסוברים שאסור לקטן לשמש כבעל קורא אף בדיעבד. וזו מחלוקת מן הקצה לקצה.

ולדעתי, נידון זו תלוי בשאלה ששאלנו בשיעור הקודם (גיליון 40 אות יח) וראיתי שכמה אחרונים מעמידים כך את הנידון הזה. האם קריאת התורה היא להוציא את הציבור ידי חובת הקריאה, או שמא קריאת התורה היא רק להשמיע לציבור את הקריאה אך אין בזה משום להוציאם ידי חובה. והבאנו שדעת הר"ן (מגילה כג.) והריב"ש (שם) והרשב"ץ (שו"ת תשב"ץ ח"א סימן קלא) שחובת הקריאה היא מדין שומע כעונה, והשומעים יוצאים ידי חובה בשמיעתם את הקריאה, ואם אומרים כן הלא קטן אינו יכול להוציא את הרבים ידי חובה, ורק אם עולה לעלייה אחת עדיין כיון שעיקר העליות עלו בהם

גדולים מספיק, אך שקטן יעלה ויקרא את כל הקריאה זה ודאי לא שייך. לעומת זאת אם נאמר כדעת הרא"ש (ברכות פ"ז סימן כ) ושכן משמעות דברי הרמב"ם (פ"ב מהלכות תפילה ה"א) שחובת קריאת התורה היא כדי שישמעו תורה ולא כדי להוציא את הרבים ידי חובה, אף קטן יכול לבוא ולהשמיע תורה לרבים. וכן משמע ברבינו יונתן מלזניל (מגילה כא:) ובמאירי (שם) ובנמוקי יוסף (מגילה כד.).

אאמו"ר מרן זצוק"ל כתב בנושא הזה תשובה בשו"ת יחווה דעת ח"ה (סימן כה) ומסיק, שבמקום צורך גדול יש להקל. וביאור דבריו, שזאת אין ספק שבמקום שיבואו להיבטל מקריאת התורה שקטן יכול לקרוא לכתחילה, והעולים יכולים לברך. אולם יש לומר שדבריו נסובו גם במקום שנער בר מצוה הכין את כל הקריאה של פרשת השבוע, אולם עדיין לא נכנס בעול מצוות ממש כיון שרק במהלך השבוע יחול יום הולדתו, ואם נאמר לו לקרוא רק את העלייה שלו יגרם לו צער גדול, שגם בזה יש להקל, אולם צריך לכתחילה להקפיד מאוד בזה. [וזה באשמת אותו הרב שלימד אותו שהיה עליו לבדוק לפני כן את התאריך מתי יחול יום הולדתו.]

הגאון רבי משה פיינשטיין זצוק"ל כותב (או"ח ח"ב סימן עב) שאין להעלות קטן למרות שיבטלו מהקריאה, אולם בסוף התשובה שלו מוסיף, שאם נער בר מצוה שעדיין לא חל יום הולדתו הכין את הקריאה, ויש בזה צער גדול וביזיון לומר לו שלא יקרא, שאפשר להקל. כיון שיש כמה פוסקים חשובים שמתירים בזה לכתחילה, במקום כזה יש לסמוך עליהם.

ואם הנער הוא כבר בר מצוה אפילו באותו היום ממש יכול לעלות ולקרוא בתורה לכתחילה את כל הפרשה, ללא כל חשש.

צנבי הגפן בענבי הגפן קול רנה וישועה באהלי צדיקים

בגיל ריון נשגר ברכת מזלא טבא, באהבה וברוב חיבה, לפני מו"ר ועט"ר, ראש צניף תפארתנו, מדברנא דאומתיה, המאיר בטובו לארץ ולדורים, בשיעוריו המאירים ומאשר בכתובים, וממזרח למערב לאורו נאותים, פוסק מובהק אשר בכל דין והלכה טעמו ונימוקו עמו, מלא חכמה ודעת וה' עמו, באר מים חיים, אשר מימיו בצמא אנו גומאים, אורחותיו דרכינו סוללים, ובהליכותיו אנו פוסעים, מקים עולה של תורה, עימו עז ותושיה, עמוד ההלכה וההוראה, מורנו ורבנו מאיר נתיבותנו מר בריה דרבינא, בנו חביבו וממשיך דרכו בהלכה של עטרת תפארת ישראל מרן גאון עוזינו זיע"א
חבר מועצת חכמי התורה

מרן הגאון הגדול רבי דוד יוסף שליט"א

בעל ה"הלכה ברורה" וראש מוסדות יחווה דעת

ואיתו עימו עזר כנגדו העומדת לימינו במסיו"נ הרבנית תליט"א

לרגל השמחה השרויה בביתם עם נישואי ביתו הכלה המהוללה תחי'

עב"ג הבחור החשוב כליל המעלות כמר **הרב יצחק אלחנן** ני"ו

למשפחת אזולאי

תערב עתירתנו לפני אדון הכל שתעמוד להם זכות אבות להעמיד

בית מלא תורה ויראה, מתוך נחת ושמחה, בדרך ישראל סבא, ויעלה זיווגם יפה

ולקשר של קיימא, ומתוך הרחבת הדעת

והברכה אחת היא למורינו ורבינו ועט"ר שליט"א שיזכה

לרוות נחת דקדושה מכל יוצאי חלציו,

ולהמשיך להפיץ מעיינותיו חוצה בכל רחבי תבל

ולהגדיל תורה ולהאדירה בנחת ושלווה כל הימים, אמן

מברכים נאמנה

ח"ו"ר מוסדות 'יחווה דעת' ● מערכת הגיליון ● מתפללי בית הכנסת ושומעי השיעורים

6730

למתקשרים מחו"ל:
+972732496730

קו ההוראה העולמי

תלמידי מרן זצוק"ל

משיבים לשאלות בהלכה 24 שעות ביממה

